

ТЛУМАЧЕННЯ ПРИРОДИ ТВОРЧОСТІ У БІБЛІЇ

У статті проаналізовано джерела, присвячені концепції творення у Святому Письмі. Звернено увагу на те, що середньовічний текст – текст поліфункціональний. Це стосується і найавторитетнішої книги Середньовіччя – Святого Письма. Методи літературної герменевтики, феноменології, культурно-історичний метод використано з метою дослідження концепції творчості у Біблії.

Ключові слова: автор, самоусвідомлення, творчість, творча особистість, літературна традиція, індивідуалізація.

В статье проанализированы источники, посвященные концепции создания в Святом Письме. Обращено внимание на то, что средневековый текст – текст полифункциональный. Это касается и самой авторитетной книги Средневековья – Святого Письма. Методы литературной герменевтики, феноменологии, культурно-исторический метод использованы с целью исследования концепции творчества в Библии.

Ключевые слова: автор, самоосознание, творчество, творческая личность, литературная традиция, индивидуализация.

The sources sanctified to conception of creation in Saint Letter are analysed in the article. Paid attention to perception of medieval text. It touches the most authoritative book of middle Ages – Saint Letter. The literary hermeneutical, phenomenological and cultural-historical scientific methods have been used in order to research conception of creation in Saint Letter.

Key words: author, self-awareness, creative work, creative personality, literary tradition, individualization.

Погляд на творчість у Святому Письмі можна трактувати як процес творення світу та людини в ньому, як процес творення умов існування цього світу та всього, що його населяє, як процес творення Святого Письма. Ці види творчості Всевишнього взаємопов'язані, оскільки процесу світотворення передують слово, промовлене Богом. У Біблії створення світу як результат Божого слова-дії, сповненого премудрістю, згадується пророком Єремією, який вважає: «Своєю Він силою землю вчинив, Своєю премудрістю міцно поставив вселенну, і небо напнув Своїм розумом» (Єрем., 10: 12). На думку С. Аверинцева, Бог уводив сотворене у буття тим, що окликав речі, звертався до них, промовляв до них; і вони починали бути, тому що буття – це перебування всередині розмови, всередині спілкування [2, с. 487].

Святий Августин у «Сповіді» говорить про момент творчого задуму створення світу: «Отже, ми бачимо створені Тобою речі тому, що вони існують, але ми бачимо це тому, що Ти їх бачиш, ми чуттями бачимо, що вони існують, духом бачимо, що вони добрі. Але Ти, Ти бачив їх створеними вже тоді, коли бачив, що їх треба створити. Сьогодні, коли наше серце одержало від Твого Духа поняття Добра, ми спроможні чинити добро» [8, с. 296].

Як стверджує З. Лановик, авторська парадигма біблійних книг тісно пов'язана з історико-культурологічним контекстом [6, с. 397]. Кожен уривок Книги Єремії необхідно аналізувати окремо в контексті того

історичного періоду, коли він був створений, і відтворювати той духовний стан, в якому міг перебувати автор у час його написання [6, с. 403]. Як зауважує О. Мень в «Ісагогії», Святе Письмо створювалось багатьма людьми впродовж понад десяти століть. Називаючи його богонатхненним, ап. Павло (2 Тим., 3: 16) проповідує загальну віру старозавітної та новозавітної Церкви в те, що книги Біблії були написані під особливим впливом Духа Святого. Щодо природи самого натхнення погляд Церкви склався не одразу. Ранні Отці, наслідуючи іудейську традицію, були схильні розглядати його як вербальне явище, тобто продиктоване вище та записане слово у слово (Тертуліан), але вже з IV століття підкреслювалась роль самих священних авторів (Августин, св. Діонісій [7, с. 22]. З. Лановик також стверджує, що попри те, що Біблія в більшості не асоціюється з конкретними авторами (це століттями зафіксовано в ортодоксальному погляді на Божественне Авторство Книги Книг), не можна ігнорувати факту, що біблійні книги часто приписувалися відомим діячам, які жили в різних історичних, соціальних, політичних, культурологічних, релігійних обставинах і мали власні погляди стосовно описуваних явищ, виявляли власне розуміння і ставлення до подій та осіб біблійного універсуму [6, с. 554].

У Біблії поняття творчого натхнення тісно пов'язане із поняттями інспірованості, богонатхненності. Пророк, який виконує Божу волю, передає Богом нав'язні на нього думки у письмовій формі, не ідентифікує себе із

автором, оскільки ним вважається Бог, а лише усвідомлює себе обраним посередником між світами реальним та ідеальним (вищим). Хоча пророка слід розглядати і як інтерпретатора почутого від Всевишнього, оскільки він – людина певної епохи та представник власної культури. Тому йому важко оминати все те, що він бачить на власні очі. Звідси – певне просвічування індивідуальності в тексті, написаному ним. Старозавітне божественне одкровення пророка Ісайї сповнене усвідомлення ним божественного походження дару пророкувати: «Господь Бог Мені дав мову вправну, щоб уміти зміцнити словом змученого, Він щоранку пробуджує, збуджує вухо Мені, щоб слухати, мов учні. Господь Бог відкрив вухо Мені, й Я не став неслухняним, назад не відступив» (Іс., 50: 4-5) чи «А Я – ось із ними умова Моя, говорить Господь: Мій Дух, який на тобі, та слова Мої, що поклав Я до уст твоїх, не уступлять вони з твоїх уст, і з уст нащадків твоїх, і з уст нащадків потомства твого, говорить Господь, відтепер й аж навіки!» (Іс., 59: 21).

Незважаючи на те, що будь-яка творчість передбачає суб'єктивний акт індивіда, незалежність мислення, спонукає до самовираження, пізнання себе та навколишнього світу, у площині розгляду питання про творчість у Біблії слід зауважити таке:

– Сакральне походження творчого натхнення у ній: «І простяг Господь руку Свою, і доторкнувсь моїх уст та й до мене сказав: «Ось дав в твої уста слова Мої! Дивись, – Я сьогодні призначив тебе над народами й царствами, щоб виривати та бурити, і щоб губити та руйнувати, щоб будувати й насаджувати!» (Єр., 1: 9-10) чи «І сказав Валаам до Балака: «Ось я прибув до тебе тепер. Чи потраплю я сказати щось? Те слово, що Бог вкладає в уста мої, його тільки я буду промовляти» (4 М., 22: 38).

– Творчі здібності людини сприймаються як Божий дар. У Святому Письмі всі якості та творчі здібності, які притаманні людині – від Бога: «І вклав в його серце, щоб навчав, він і Оголіяв, син Ахісамаха, Данового племені. Він наповнив їх мудрістю серця, щоб робили вони всяку роботу обрібника, і мистця, і гаптівника в блакиті, і в червені, і в вісоні, і ткача, що роблять усяку роботу й задумують мистецькі речі» (Вихід, 34: 34-35). Розумові та мистецькі здібності і знання теж від Бога: «І промовив Господь до Мойсея, говорячи: «Дивися, – Я покликав на ім'я Бецал'їла, сина Урієвого, сина Хура, Юдиного племені, і наповнив його Духом Божим, мудрістю, і розумуванням, і знанням, і здібністю до всякої роботи, на обмислення мистецьке, на роботу в золоті, і в сріблі, і в міді, і в обробленні каменя, щоб всаджувати, і в обробленні дерева, щоб робити в усякій роботі» (Вихід, 31: 1-5). «І Я ото дав із ним Оголіява, Ахісамахового сина, Данового племені. А в серце кожного мудросердного Я дав мудрість, – і зроблять вони все, що Я наказав був тобі» (Вихід, 31: 6).

– Головне для пророка не самопізнання, а пізнання Бога через слово його, сповнене благодаті. На переконання П. Білоуса, книга сприймається як втілення Слова, отож стає свяциною, джерелом Слова – божественного світла. Священний текст має трансцендентний характер, труд книжника набуває релігійного ореолу,

азбука сприймається як вмістилище невимовних таємниць [4, с.148]. У «Євангелії від св. Івана» записано: «Споконвіку було Слово, а Слово в Бога було, і Бог було Слово. Воно в Бога було споконвіку. Усе через Нього повстало, і ніщо, що повстало, не повстало без Нього» (Ів., 1:1). Слово сприймається як першопричина творення, логос. Як стверджує С. Аверинцев, саме ім'я «Логоса», чи «Слова», дуже природно асоціювалось із поняттям слова як тексту, з поняттям книги [1, с. 207]. На думку П. Білоуса, у середньовічну добу поняття «мудрість» мало передусім божественний смисл, який давався через слово Боже, записане у священних книгах, світ уявлявся як текст, що складається із знаків, котрі вказували на приховану суть реалій-речей [4, с. 59].

Середньовічний книжник відчував значну відповідальність перед Творцем. Саме тому його літературна свідомість була сформована під впливом власної віри. Слушним із цього приводу видається міркування архієпископа Ігоря (Ісиченка) про те, що Біблія внесла в літературну свідомість середньовічного книжника уявлення про культуру сакральної книги як збірника самостійних текстів, поєднаних інспіраційно (благодатним діянням на авторів натхнення Святого Духа), концептуально (показом провіденційної присутності Бога в людській реальності) та функціонально (через широкомасштабне використання в Церкві як Святого Письма) [5, с. 301].

Оскільки сама праця книжника, який записував Боже слово, вважалася сакральною за походженням, відповідним мало бути і його ставлення до самого слова. Це особливе ставлення до написаного слова, увіковічнення в ньому отриманих від Всевишнього настанов наявне ще в Старому Заповіті: «І написав Мойсей всі Господні слова та всі закони» (Вихід, 24: 4). Звичайно, що у свідомості людей, які вірили у істинність сказаного чи написаного, відбувався процес сприйняття християнського знання: «І взяв він книгу заповіту, та й відчитав у голос народів. А вони сказали: «Усе, що говорив Господь, зробимо й послухаємо!» (Вихід, 24: 7). Увага спрямована на функціональність пророчих слів, вираження та поширення ними християнської істини, призначення слова як виразника одкровення від Всевишнього, єдиного його творця, як написано у Святому Письмі: «І дав Він Мойсеєві, коли закінчив говорити з ним на Сінайській горі, дві таблиці свідоцтва, таблиці кам'яні, писані Божим перстом» (Вихід, 31: 18) та «І повернувся, і зійшов Мойсей із гори, – а в руці його дві таблиці свідоцтва, писані з обох їхніх сторін, – звідси й звідти вони були писані». А таблиці – Божа робота вони, а письмо – Боже письмо воно, вирізьблене на таблицях» (Вихід, 32: 15-16). У цьому випадку Мойсей конкретизує творця Святого Письма, таким чином заперечуючи свою роль у його написанні. Дидактичне призначення слова, його спрямованість на інтелектуальну, моральну та релігійну форми свідомості наявні у зверненні Бога до Мойсея: «Вийди до Мене на гору, і будь там. І дам тобі кам'яні таблиці, і закона та заповідь, що Я написав для навчання їх» (Вихід, 24: 12).

Але разом із тим Мойсей не приховує власного ставлення до того, що відбувається, він просить Бога

за народ, вказуючи на книгу життя, написану Всевишнім: «А тепер, коли б ти пробачив їм їхній гріх! А як ні, – витри мене з книги Своєї, яку Ти написав»... І промовив Господь до Мойсея: «Хто згрішив мені, того витру із книги Своєї» (Вихід, 32: 32-33). На існування такої книги вказується в «Об'явленні Івана Богослова»: «І бачив я мертвих малих і великих, що стояли перед Богом. І розгорнулися книги, і розгорнулася інша книга, – то книга життя. І суджено мертвих, як написано в книгах, за вчинками їхніми (Об., 20: 12) чи «Переможець зодягнеться в білу одягу, а ймення його Я не змию із книги життя, а ймення його визнаю перед Отцем Своїм і перед його Ангелами. Хто має вухо, хай чує, що Дух промовляє Церквам!» (Об., 3: 5).

Записане слово трактується як символ заповіту між людиною та Всевишнім, символ богообраності народу Ізраїлю: «І промовив Господь до Мойсея: «Напиши собі слова, бо згідно з цими словами склав Я заповіта з тобою та з Ізраїлем» (Вихід, 34: 27). Але крім записаного слова, значна увага приділена і слову усному, слову пророка, який мав виконати просвітницьку місію: «І Він оголосив перед Вами заповіта Свого, що наказав вам чинити, – Десять Заповідей, і написав їх на двох камінних таблицях. А мені Господь наказав того часу навчати вас постанов та законів, щоб виконували ви їх у Краю, куди ви переходите володіти ним» (Повт. Зак., 13-14). Крім пророка, поширювати християнську істину мали право і священники. Це пояснюється тим, що Закон як результат творчості самого Бога здатні були поширити обрані ним. У Біблії такими є священники: «І написав Мойсей цього Закону, та й дав його до священників, Левієвих синів, що носять ковчега Господнього заповіту, та до всіх Ізраїлевих старших» (Повт. Зак., 31: 9).

Книга Божа також виступає символом заповіту між Богом та людьми: «І сталося, як Мойсей скінчив писати слова цього Закону до книги аж до кінця їх, то Мойсей наказав Левитам, що носять ковчега Господнього заповіту, говорячи: «Візьміть книгу цього Закону, і покладіть її збоку ковчега заповіту Господа, Бога вашого, і вона буде там на тебе за свідка» (Повт. Зак., 31: 24-26).

У Святому Письмі зосереджений погляд на слово як на таке, що здатне змінювати, жити: «А коли Мойсей скінчив промовляти всі ці слова до всього Ізраїля, то сказав він до них: «Прикладіть свої серця до всіх тих слів, які я сьогодні чинив свідками проти вас, що ви накажете їх своїм синам, щоб додержували виконувати всі слова цього Закону. Бо це для вас не слово порожнє, – воно життя ваше, і цим словом ви продовжите дні на цій землі, куди ви переходите Йордан, щоб посісти її» (Повт. Зак., 32: 45-47). Мудрість для осягнення Божої творчості могла передаватись не лише Богом, а й від пророка до пророка: «А Ісус, син Навинів, був повний духа мудрости, бо Мойсей поклав свої руки на нього. І слухали його Ізраїлеві сини, і робили, як Господь наказав був Мойсеєві» (Повт. Зак., 34: 9). Це ж саме стосувалось і настанов: «Тоді Ісус збудував жертівника для Господа, Бога Ізраїлевого, на горі Евал, як наказав був Мойсей, раб Господній, Ізраїлевим синам, як написано в книзі Мойсеєвого

Закону, – жертівника з цілого каміння, що над ними не підіймали заліза» (Єр., 8: 30).

У Новому Завіті символіку світла розгортає апостол Павло у Посланнях, розширюючи його до меж всезагального архетипу Слова Божого, мудрості і праведності [6, с. 558]. У Біблії наявна символіка світла: «Коли ж наша Євангелія й закрита, то закрита для тих, хто гине, – для невірнучих, яким бог цього віку засліпив розум, щоб для них не засяло світло Євангелії слави Христа, а Він – образ Божий» (2 Кор., 4: 3-4) чи «Для моєї ноги Твоє слово – світильник, то світло для стежки моєї» (Пс., 119: 105). З. Лановик наголошує на тому, що світло – це перше, про що говориться на початку Біблії в контексті творчої діяльності Бога (у перший день Бог відділив світло від темряви) [6, с. 475]. Так само образи дощу й роси нерозривно пов'язані семантично із образом Слова Божого, співвідносяться з ним у тексті Біблії: «Бо як дощ чи то сніг сходить з неба й туди не вертається, аж поки землі не напоїть і родючою вчинить її, і насіння дає сівачеві, а хліб їдцеві, – так буде і Слово Моє, що виходить із уст Моїх: порожнім до мене воно не вертається, але зробіть, що Я пожадав, і буде мати поводження в тому, на що Я його посилав!» (Іс., 55: 10-11).

Слово також виконує і функцію зцілення у Біблії: «А коли настав вечір, привели багатьох біснучатих до Нього, – і Він словом Своїм вигнав духів, а недужих усіх уздоровив» (Мт, 8: 16) та відкриття істини: «Завіщаю ж вам, браття, що Євангелія, яку я благовістив, – вона не від людей. Бо я не прийняв, ні навчився її від людини, але відкриттям Ісуса Христа» (Гал., 1: 11). Його дотримання здатне подарувати людині щастя. Хоча вибір завжди залишається за тим, хто його сприймає: «Нехай книга цього Закону не відійде від твоїх уст, але будеш роздумувати про неї вдень та вночі, щоб додержувати чинити все, що написано в ній, бо тоді зробиш щасливими дороги свої, і тоді буде щастити тобі» (Єр., 1: 8). Як записано в Книзі пророка Єремії, не лише окрема людина може стати щасливою, а й увесь богообраний народ. У біблійному тексті до Єрусалиму звертається Бог: «Дорога твоя й твої вчинки тобі це зробили, це лихо твоє: бо гірке, бо торкнуло воно аж до серця твого...» (Єр., 4: 18).

Тому важливе значення у Святому Письмі приділяється не лише процесу творчості, але й головному творцеві всього, що існує – Богу: «Горе тому, хто з Творцем своїм свариться, черепок із земних черепків! Чи глина повість гончареві своєму: «Що робиш?» а діло його: «Ти без рук!» (Іс., 45: 9). Пророк Ісая як доказ всетворчості Всевишнього, писав: «Я, що світло формую та темність творю, чиню мир і недолу творю, Я – Господь, Який робить це все!» (Іс., 45: 7) чи «Я землю вчинив і створив людину на ній, небеса Я руками Своїми простяг і про їхні зорі звелів» (Іс., 45: 12). Благодать для виконання будь-якої справи надсилається від Бога до пророка.

Апостол Павло називає благодаттю поширювати отримане від Бога знання: «Мені, найменшому від усіх святих, дана була оця благодать, – благовістити поганам недосліджене багатство Христове, та висвітлити, що то є зарядження таємниці, яка від віків захо-

вана в Бозі, Який створив усе» (Еф., 3: 8-9). У посланні до ефесян апостол Павло вказує на творчу функцію промовленого слова, його благодатний вплив: «Нехай жодне слово гниле не виходить із уст ваших, але тільки таке, що добре на потрібне збудування, щоб воно подало благодать тим, хто чує» (Еф., 4: 29). Це творче слово має передаватись із уст в уста, щоб передати благодать багатьом. Тому поняття творчості взаємопов'язане із поняттям повторення, яке було властиве Середньовіччю. Як стверджує Є. Черноіваненко, ця «життєва установка на повторення», це осмислення свого (чи чужого) життєвого шляху як повторення шляху, колись вже пройденого кимось із учасників сакральної чи земної історії, глибоко риторичні за своєю суттю. Чужий життєвий шлях стає «готовим словом», «текстом-зразком», на який орієнтується людина Середньовіччя [9, с. 142]. Пророк, подаючи сакральну історію, komponує її події в текстовій формі, зорієнтованій на їхнє сприйняття та подальше розуміння іншими як наслідок переказу, повторення. Але існує проблема сприйняття творчого слова (творчого, оскільки воно здатне «створити» нову свідомість – свідомість християнина). Лише людина мудра, яка свідомо налаштована на сприйняття істини, здатна зрозуміти цю істину, прийняти слово: «Слово Христове нехай пробуває в вас рясно, у всякій премудрості. Навчайте та напоумляйте самих себе! Вдячно співайте у ваших серцях Господеві псалми, гімни та духовні пісні!» (Кол., 3: 16). Відповідальність за слово відчуває і пророк, оскільки розуміє його сакральний дидактичний потенціал та власну обраність: «Зрештою, браття мої, радійте у Господі! Писати вам те саме не просто мені, а для вас це навчальне» (Фил., 3: 1).

Крім того, апостол Павло у звертанні до колосян вказує на необхідність промовляння «правильних», «змістовних» слів: «Слово ваше нехай буде завжди ласкаве, приправлене сіллю, щоб ви знали, як ви маєте кожному відповідати» (Кол., 4: 6). Тому неспроста пророк застосовує символічний образ солі. Сіль як символ тривалості й довговічності, незмінності, оздоровлення є тим, що зберігає людство від зіпсуття та несе зцілення [6, с. 453]. У «Посланні до Тимофія» апостол Павло вказує на користь та необхідність сприйняття Святого Письма: «Усе Писання Богом надхнене, і корисне до навчання, до докору, до направи, до виховання в праведності, щоб Божа людина була досконала, до всякого доброго діла готова» (2 Тим., 3: 16-17). Про факт сприйняття вищої істини сказано пророком у метафоричній формі: «І пішов я до Ангола та й промовив йому, щоб дав мені книжку. А він мені каже: «Візьми, і з'їж її! І гіркість учинить вона для твого черева, та в устах твоїх буде солодка, як мед» І я взяв з руки Ангола книжку та й з'їв її. І була вона в устах моїх, немов мед той, солодка» (Об., 10: 9). Схожу метафору використовує і пророк Єзекіїл: «І побачив я, аж ось до мене простягнена рука, а в ній звій книжковий. І він розгорнув його спереду та ззаду. І було на ньому написано пісні плачу, стогін та горе...» (Єз., 2: 9-10). «І я з'їв. І був він в устах моїх солодкий, як мед» (Єз., 3: 3). Зображена у такий спосіб насолода від отриманого знання мала на меті вплинути на свідомість релігійної людини.

Творчість у Біблії, без сумніву, – прерогатива Всевишнього, волю якого передавав обранець Божий. Надсмисловий, анагогічний зміст слова у Біблії можна пояснити інспіраційним впливом на пророка, який передавав сприйняту істину письмово. Творче натхнення зреалізовувало свій потенціал через форму видіння: І сказав Він: «Послухайте ж ви Моїх слів: Якщо буде між вами пророк, то Я, Господь, дамся пізнати в видінні йому, у сні говорити з ним буду» (Числа, 12: 6). Тому формою комунікації між Богом та пророком стає видіння. У пророчій літературі, на думку З. Лановик, найбільше виразились філософський метаісторизм, імагінативна сила юдейської культурно-історичної традиції, провіщення майбутнього під впливом Божественної девіації набувало в Біблії різних форм вираження – профетичної промови, видіння, сну, притчі, фігуративної дії [6, с. 558].

Біблія – передусім книга, в якій передбачена можливість духовної комунікації людини та Бога. Пророк виступив як посередник у трансцендентному процесі, йому об'являється істина. Для такої комунікації віруюча людина повинна була сприйняти зміст Біблії як власний екзистенційний досвід, повірити у натхненність Писання. Тому біблійна істина спрямована на відповідне сприйняття її людиною. «Бо Боже Слово живе та діяльне, гостріше від усякого меча обосічного, – проходить воно аж до поділу душі й духа, суглобів та мозків, і спосібне судити думки та наміри серця. І немає створіння, щоб сховалось перед Ним, але все наге та відкрите перед очима Його, – Йому дамо звіт!» (Євр., 4: 12-13). Абсолютна вартість Божого об'явлення полягає у його позачасовій, вічній актуальності, оскільки містить в собі істинне знання. Літературна творчість Бога постає засобом увіковічення святого слова. Крім того, для обраного Богом пророка – «помічника» в передачі вищого смислу головним стає усвідомлення власної богообраності, оскільки без такого самоусвідомлення важко було б передавати отримане знання іншому. О. Мень стверджує, що пророки вкладали у передавання Одкровення свій розум, талант, досвід та знання, вони під впливом Духа Божого ніколи не входили у стан несвідомого трансу, подібно до язичеських прорицателів, а часом навіть страшились відведеної їм місії і навіть противились їй [7, с. 26]. У зверненні до ефесян апостол Павло просить їх помолитись: «Щоб дане було мені слово відкрити уста свої і зо сміливістю провіщати таємницю Євангелії, для якої посол я в кайданах, щоб сміливо про неї звідати, як належить мені» (Еф., 6: 19-20).

Біблія зорієнтована на різного читача, є культурним кодом для кожної епохи, оскільки містить у собі всю символічну картину тогочасного світу від моменту його створення до моменту Страшного Суду. Це книга – орієнтир для людини мислячої, яка здатна робити відповідні висновки з приводу життя земного та вічного. На думку З. Лановик, основну ідею Книги Плачу Єремії можна зрозуміти лише в контексті інших книг Єремії та його біографії: це духовний стан людини, цілком зневаженої своїми співвітчизниками і ворогами, людини зі знівченою долею. Водночас Плач є виразом духовного стану Бога, розчарованого і покинутого Своім народом [6, с. 405-406]. Як зауважує О. Мень, Варух, учень Єремії, зібрав написане пророком, але

кінцеву форму збірник отримав у епоху Полону [7, с. 375]. Пошук власної духовної сутності – результат, на який спрямоване кожне слово в Біблії. Екзистенціальне осмислення історичного процесу та власної історії – мета Святого Письма. Ставлення до слова у Святому

Письмі особливе: це слово натхненне Богом, істинне, дієве, цілюще («Через слово, що Я вам говорив, ви вже чисті» (Ів., 15: 3), творче, а саме Святе Письмо сприймається як джерело мудрості та натхнення для релігійно свідомої людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверинцев С. Поэтика ранневизантийской литературы / С. Аверинцев. – СПб. : Азбука-классика, 2004. – 480 с.
2. Аверинцев С. Софія-Логос. Словник / С. Аверинцев / [упоряд. та авт. передмови К. Сігов; наук. ред. М. Ткачук]. – 2-ге вид. – К. : Дух і літера, 2004. – 640 с.
3. Біблія : Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена. 988 – 1988. – Ювілейне видання : Видання Місійного Товариства «Нове життя Україна», «Кемпус Крусейд фор Крайст» – К., 1992. – 2535 с.
4. Білоус П. Світло зниклих світів (художність літератури Київської Русі) : [Зб. Статей] / П. Білоус. – Житомир : Видавництво ЖДУ ім. Івана Франка, 2003. – 160 с.
5. Ісіченко Ігор. Архiepіскоп. Аскетична література Київської Русі / Архiepіскоп Ігор Ісіченко : [наукове видання / за ред. Н. Бордукової]. – Харків : Акта, 2005. – 383 с. – Серія «Харківська школа».
6. Лановик З. Hermeneutica Sacra : [Монографія] / З. Лановик. – Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. – 587 с.
7. Мень Александр. Протоиерей. Исагогика. Курс по изучению Священного Писания. Ветхий Завет : Фонд имени Александра Меня. Общедоступный православный университет / Протоиерей Александр Мень. – М., 2000. – С. 559.
8. Святий Августин. Сповідь / Святий Августин ; [пер. з лат. Ю. Мушака ; післям. С. Здіорука]. – К. : Основи, 1999. – 319 с.
9. Черноіваненко Є. Літературний процес в історико-культурному контексті : Розвиток і зміна типів літератури і художньо-літературної свідомості в російській словесності XI–XX століть. / Є. Черноіваненко. – Одеса : Маяк, 1997. – 712 с.
10. Щедровицкий Д. Беседы о Книге Иова. Почему страдает праведник? / Д. Щедровицкий. – 2-е изд. – М. : Оклик, 2009. – 235 с.

© Коржовська О. В., 2013

Дата надходження статті до редколегії 14.05.2013 р.